

nie stało się jednak widoczne, że ma on poważnych konkurentów w postaci innych dziedzin badawczych, jak np. politologia, która — jak wynika z przedstawionych porównań — góruje nad *Ostforschung* bardziej konsekwentną postawą wobec niektórych problemów oraz nowocześniejszą, na wzorach amerykańskich opartą, metodą prac;

5. Wobec mniejszego obecnie znaczenia „badań wschodnich” w Stanach Zjednoczonych, zachodnioniemiecki *Ostforschung* utrzymał swą pozycję choć nie przeczy się jednocześnie, że jego dorobek ilościowy i jakościowy — w porównaniu z amerykańskim — jest mniejszy.

6. Mimo ciągle powtarzanej tezy o naukowym charakterze prac prowadzonych w systemie *Ostforschung*, nie zaprzecza się już dziś istnienia politycznych implikacji w tej działalności, a także służebnej wobec programu politycznego RFN funkcji „badań wschodnich”. Nastawione prawie wyłącznie na problematykę współczesną, mają one stanowić bazę informacji, wskazówek i postulatów dla polityki RFN nie tylko w stosunku do państw Europy wschodniej, ale wobec światowego systemu socjalistycznego, wobec światowego ruchu komunistycznego oraz postępowych form rządów w krajach całego świata. Stąd nie ujawniane poprzednio, a nawet negowane, modyfikacje prac *Ostforschung*, stawiające je w jednym szeregu z „sowieologią” czy *Kommunismusforschung* stały się — jak należy sądzić — faktem, a co za tym idzie określają one obecnie jednoznacznie polityczne oblicze „badań wschodnich” w RFN.

Tadeusz Seweryn Wróblewski

NAWRÓT KONSERWATYZMU WŚRÓD MŁODZIEŻY ZACHODNIONIEMIECKIEJ

Odkąd młodzież stała się odrębną kategorią społeczną wzrosła niewspółmiernie jej rola w życiu politycznym. Polityka, czyli sfera działania społecznego, której jednym z celów jest zdobycie lub utrzymanie władzy, wzbogaciła się o nowy element; zabiegi związane z wykorzystaniem społecznej energii młodego pokolenia.

Młodzież nie była nigdy samodzielny partnerem w rozgrywkach politycznych. Jej odrębność ma bowiem przede wszystkim charakter kulturowy i nie stoi w sprzeczności z interesami innych sił społecznych. Młodzieży brak jest obiektywnych podstaw do samodzielnej walki politycznej. Kiedy młoda generacja wkracza na arenę życia politycznego, jej aktywność zawsze jest podporządkowana którejś z zasadniczych sił politycznych reprezentujących interesy klasowe, a nie generacyjne. Zależności te uzasadniają zainteresowanie rolą młodzieży w rachunku sił reprezentujących kapitalizm. Nie ulega bowiem wątpliwości, że siły te w pełni doceniają znaczenie młodej generacji i jej funkcję w życiu politycznym.

Widać to m. in. na przykładzie walk wyborczych w Republice Federalnej Niemiec, gdzie partie polityczne coraz bardziej zabiegają o głosy młodych wyborców, traktując niejednokrotnie poparcie młodzieży jako potwierdzenie swojej postępowości.

W czasie wyborów do *Bundestagu* w 1969 r. *SPD* wykorzystwała możliwość znalezienia dużych rezerw wyborczych w środowiskach młodzieży co — jak się okazało — było zabiegiem skutecznym i przyniosło tej partii znaczne korzyści również podczas wyborów w 1972 r. Koalicja rządowa *SPD—FDP* skierowała też wniosek do *Bundestagu* o obniżenie wieku wyborczego z 21 lat do lat 18 wychodząc z założenia, że aktywizacja nowych roczników młodzieży może spowodować wzrost zwolenników partii rządzącej.

Na tendencję tę zwrócił uwagę francuski socjolog stosunków politycznych Maurice Duverger w książce pt. *Les Partis Politiques*, pisząc między innymi: „Ustawodawcy od dawna wiedzą o radykalizmie młodzieży — podnoszą wiek wyborczy kiedy chcą wesprzeć prawicę, obniżają go kiedy popierają lewicę”¹.

Wniosek koalicji rządowej poparła jednak również opozycyjna CDU/CSU, chcąc pozyskać sympatię młodzieży a tym samym młodych wyborców, którzy w wyborach do *Bundestagu* w 1972 r. walczyli przyczynili się do zwycięstwa koalicji SPD—*FDP*. Wydarzenia lat 1972-1974 pozwalają mniemać, że wysiłki chadecji przyniosły rezultaty. W wyniku zręcznej działalności, poprzez krytykę istniejącej w RFN sytuacji gospodarczej i oświatowej unia CDU/CSU spowodowała, że młodzież zachodnioniemiecka wydaje się w coraz większym stopniu skłaniać ku prawicy.

Na wyższych uczelniach zwrot ten zaznaczył się bardzo wyraźnie². Do władz uczelnianych coraz szerzej wchodzi bowiem ugrupowania konserwatywne, takie jak *Ring Christlich-Demokratischer Studenten* — RCDS, czy propagująca zasadę „*Neue Mitte*” — *Allgemeiner Studentenausschuss*—AStA, która koncentruje się głównie na działalności pragmatycznej w uczelniach zachodnioniemieckich³. Z kolei RCDS ogólnie określa się jako ugrupowanie prawicowe. Wprawdzie niektóre przejawy działalności tej organizacji na poszczególnych uczelniach mają cechy postępowe, jednakże nie wiadomo czy nie należy tego oceniać jako posunięć taktycznych⁴.

Sytuację panującą na wyższych uczelniach RFN określa się w literaturze przedmiotu jako niepokojącą natomiast fenomenem nazwano sytuację zaistniałą w zachodnioniemieckim szkolnictwie średnim.

Głównym przedmiotem zainteresowania polityków i publicystów stała się *Schüler Union*, organizacja młodzieży szkolnej, utworzona z inicjatywy Mathiasa Wismana, przedstawiciela *Junge Union* w *Bundestagu* w 1972 r. Organizacja ta, w myśl założeń Wismana, miała przeciwdziałać aktywizacji sił lewicowych wśród młodzieży szkolnej. Przede wszystkim chodzi o to, by „zmienić klimat polityczny w zachodnioniemieckich szkołach średnich”⁵.

Działalność przeszło 25-tysięcznej rzeszy młodzieży szkolnej, zrzeszonej w *Schüler Union* skupia się głównie na terenie Hesji, Bawarii, Badenii-Wirtembergii, i Westfalii, co nie oznacza, że ogranicza się ona wyłącznie do tych obszarów. Działalność grup młodzieżowych *Schüler Union* zmierza bowiem do nadania tej organizacji charakteru uniwersalnego. Można to wnioskujeć na przykładzie wielu komunikatów prasowych sygnalizujących działanie podobnych ugrupowań na coraz innych obszarach Republiki Federalnej Niemiec⁶. Tak np. w Dolnej Saksonii i Bremie powstała *Aktion Kritischer Schüler*, która reprezentuje postawy skrajnie konserwatywne; w Mainz działa pozostająca pod kuratelą Helmuta Kohla *Christliche-Demokratische Schülervereinigung*. Utrzymuje ona żywe kontakty z innymi konserwatywnymi organizacjami regionalnymi młodzieży szkolnej, wydając ponadregionalny „*Schüler Journal*” w nakładzie 120 000 egzemplarzy; we Frankfurcie nad Menem działa *Vereinigung konservativer Schüler*, współpracujące ściśle z tamtejszą *Junge Union*, która zrzesza młodzież z dwunastu frankfurckich gimnazjów.

Jak widać z przytoczonych przykładów, *Schüler Union* i podobne jej organi-

¹ Cyt. za: J. Janicki, *Niepokoje młodzieży zachodu*. Warszawa 1972, s. 189.

² H. Giesecke, *Wandern Sie nach rechts*. „*Deutsches Allgemeine Sonntagsblatt*”, s. 13.

³ W. Kaltefleiter, *Eine gespaltene Generation?* „*Die politische Meinung*” nr 19 z 1974, ss. 34-39.

⁴ H. Giesecke, *op. cit.*

⁵ *Mit Pop und Nachhilfe-Hilfstruppen von Strauss*. „*die tat*” nr 29 z 1974, s. 3.

⁶ V. Mauersberger, *Jungewähler entdecken die CDU*. „*Die Zeit*” z 22 III 1974, s. 3.

zacje, których różne nazwy nie wydają się oznaczać bynajmniej różnych celów, działają przy wydatnej pomocy *Junge Union* i Unii CDU/CSU.

Współpraca z *Junge Union*, która w 1974 r. skupiała około 200 000 członków, stanowi podstawową zasadę działalności *Schüler Union*⁷. Znalazła ona wyraz podczas wspólnego kongresu obu organizacji młodzieżowych, który odbył się w grudniu 1974 r. Christoph von Bülow, przedstawiciel *Schüler Union* w *Bundestagu*, wypowiadając się na temat współpracy tych dwóch organizacji powiedział m. in.: „Nasze wspólne spotkanie ma świadczyć, że razem chcemy pracować w interesie młodzieży szkolnej [...], a poprzez *Junge Union* chcemy reprezentować nasze interesy w *Bundestagu*”⁸. Wydaje się jednak, że mimo tych deklaracji między obu stowarzyszeniami rysują się pewne rozbieżności. O ile *Junge Union* po wyborze Mathiasa Wismana na stanowisko przedstawiciela tej organizacji w *Bundestagu* stoi na pozycji *linken christliche Mitte*, o tyle *Schüler Union* zmierza coraz bardziej w prawo⁹.

Różnica spraw obu organizacji była przedmiotem konferencji *Schüler Union* w czerwcu 1974 r., podczas której około dwustu czołowych przedstawicieli organizacji rozpatrywało m. in. zasady współdziałania z *Junge Union*¹⁰.

Publicyści zachodnioniemieccy odnotowują także różnicę poglądów między *Schüler Union* a CDU/CSU. Znalazło to swój wyraz m. in. w springerowskiej „Die Welt”, gdzie — jak się wydaje — z pewnym zakłopotaniem informowano, że istnieje duża liczba grup *Schüler Union* stojąca bardziej na prawo od linii politycznej reprezentowanej przez CDU/CSU¹¹. Wspomniane rozbieżności w istocie rzeczy nie są tak znaczne — opozycją CDU/CSU więcej wydaje się łączyć z organizacją, niż dzielić. Świadomość, że *Schüler Union* — jako jedna z organizacji młodzieżowych reprezentuje 3-5 mln młodych wyborców, którzy wezmą udział w wyborach do *Bundestagu* w 1976 sprawia, że chadecja bardzo troszczy się o swój narybek.

Schüler Union jest związana z zachodnioniemiecką opozycją nie tylko wspólnotą interesów politycznych, lecz także zależnością finansową. Około 20% środków przeznaczonych dla organizacji pochodzi z kół finansowych związanych z CDU/CSU, a wydawnictwo niektórych czasopism *Schüler Union*, np. „Polit-Aktiv” finansowane jest przez koncern A. Springera¹². Istniejące związki najtrafniej charakteryzuje wypowiedź Paula Lachenmeira szefa bawarskiej *Schüler Union*, a jednocześnie członka CSU: „rozdzielnie idziemy, wspólnie działamy”.

Tymczasem młody narybek CDU/CSU uczy się na specjalnych kursach retoryki i stara się pozyskać nowych członków, niejednokrotnie nie przebijając w środkach. Tak np. w Berlinie Zachodnim za przystąpienie do *Schüler Union* ofiarowuje się 40 DM¹⁴.

Jest rzeczą zrozumiałą, że *Schüler Union* cieszy się także dużym poparciem kół skrajnie prawicowych. W Göttingen przedstawiciele *Junge National Demokra-*

⁷ F. Brickwede, *Was die Jugend denkt und kritisiert*. „Die politische Meinung” nr 5 1974, ss. 61-66.

⁸ L. E. Dresbach, *SPD-FDP versagte in der Bildungspolitik*. „Frankfurter Rundschau” z 16 XII 1974, s. 18.

⁹ H. Lerchbacher, *Ein Generationenkonflikt zwischen Jungen und ganz Jungen*. „Frankfurter Rundschau” z 12 VIII 1974, s. 3.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ B. Mathius, *op. cit.*

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

ten — młodzieżowej przybudówki NPD — wysunęli nawet wniosek o połączenie z *Schüler Union*, proponując nazwę *Unabhängiger Schülerbund*¹⁵.

Aktywizacja sił prawicowych wśród młodzieży szkolnej, którą Heidemarie Wieczorek-Zeul przedstawicielka *Jung Sozialisten* określiła jako *konserwatives Potential an deutschen Schulen*¹⁶, jest przedmiotem uwagi młodzieżowych przybudówek koalicji rządowej SPD—FDP. *Jung Sozialisten* i *Jung Demokraten* poszukują nowych form współpracy z młodzieżą szkolną. I tak, na konferencji *Jung Sozialisten* w czerwcu 1974 r. stwierdzono, że wobec narastania nastrojów konserwatywnych istnieje potrzeba wzmocnienia działalności wśród młodzieży szkolnej, celem zapobieżenia dalszemu wzrostowi popularności *Junge Union*, z którą — jak się oblicza — sympatyzuje około 50% młodzieży szkolnej¹⁷.

Również *Jung Demokraten* na konferencji krajowej w lutym 1974 r. dyskutowali nad formami aktywnej współpracy z młodzieżą szkolną. Badania demoskopijne uwiaryściły bowiem, że spadek popularności SPD wśród młodzieży prowadzi do tego, że młode pokolenie preferuje bardziej FDP¹⁸.

Obniżenie popularności SPD wśród młodzieży uwiaryściło się wyraźnie podczas wyborów krajowych w 1974 r. Socjologiczna analiza, opracowana na podstawie wyników wyborów w Hamburgu, w Dolnej Saksonii, Hesji i Bawarii wykazała, że w porównaniu z 1972 r. SPD straciła przeciętnie 9,2 punktu, FDP 1,4 punktu, a partie opozycyjne zyskały średnio 7,7 punktu¹⁹. Największy spadek popularności odnotowały partie koalicji, szczególnie zaś SPD, w Hamburgu, gdzie w porównaniu z 1972 r. koalicja utraciła przeszło 20% młodych wyborców, w przeważającej mierze na rzecz CDU.

Stosunkowo najmniejszą porażkę wśród młodych wyborców, dzięki głosom oddanym na FDP, poniosły partie rządzące w Hesji. Wynik wyborów w Hesji wydaje się też potwierdzać zjawisko sygnalizowane już wcześniej, że wśród młodych wyborców następuje relatywny — w stosunku do SPD — wzrost popularności FDP.

Ewolucja sympatii politycznych młodzieży zachodnioniemieckiej w latach 1972 - 1974, jak i nawrót tendencji konserwatywnych reprezentowanych przez RCDS czy *Schüler Union* jest wobec zbliżających się wyborów do *Bundestagu* przedmiotem wielu dociekań i prognoz.

Jak wykazują badania demoskopijne przeprowadzone wiosną 1974 r. przez *Konrad Adenauer Stiftung*, młodzież w przedziale wieku 15 - 18 lat sympatyzuje w przeważającej mierze z CDU/CSU, podczas gdy wśród młodzieży starszej nadal większą sympatią cieszy się SPD²⁰. Na skali „lewo—prawo”, która stanowi graficzną ilustrację tych badań, starsze grupy młodzieży stoją wyraźnie na lewo, podczas gdy młodzież szkolna w prawo od środka, reprezentując niejednokrotnie skrajne postawy prawicowe z silnym zabarwieniem nacjonalistycznym.

Podobne tendencje zaobserwować można analizując stosunek młodego pokolenia do młodzieżowych przybudówek partyjnych: starsza młodzież preferuje *Jung Sozialisten* i *Jung Demokraten*, podczas gdy młodsza sympatyzuje wyraźnie z *Junge Union*.

Wytlumaczeniem tego zjawiska zajmuje się wielu zachodnioniemieckich polito-

¹⁵ H. Lerchbacher, *op. cit.*

¹⁶ V. Mauersberger, *op. cit.*

¹⁷ S. Binder, *Neue Pennäler Mode: Konservativ*. „Die Zeit” z 20 XII 1974, s. 2.

¹⁸ W. Kaltefleiter, *op. cit.*, s. 36.

¹⁹ U. Feist, K. Liepelt, *Keiner hat ein Monopol auf die Junge Generation*. „Die Zeit” z 21 II 1975, s. 4.

²⁰ W. Kaltefleiter, *op. cit.*

logów i publicystów. Przeważają interpretacje socjopsychologiczne, które zróżnicowanie postaw politycznych wśród młodzieży tłumaczą kolejnymi fazami życia ludzkiego i przejściem w wyborze sympatii politycznych spod wpływu rodziców pod wpływ kręgów towarzyskich²¹. Jednakże najwięcej obserwatorów ogranicza się do określenia zjawiska jako fenomenu, rezygnując z jakichkolwiek prób interpretowania sytuacji zarysowanej wyżej.

Warto tu przytoczyć — mimo upływu czasu — opinię zachodnioniemieckiego profesora Waltera Jaide, który bezpośrednio po fali młodzieżowych buntów, jaka przetoczyła się przez RFN w latach 1967 - 1969 nie wahał się stwierdzić, że wśród młodzieży zachodnioniemieckiej dominują tendencje zachowawcze i że jest ona skłonna nawet do wyboru postaw faszystujących²².

Reasumując można jednak przyjąć, że wobec ambiwalencji postaw młodzieży zachodnioniemieckiej, sygnalizowanie jakiegoś radykalnego zwrotu byłoby przesadą. Występowanie poglądów konserwatywnych wśród młodzieży zachodnioniemieckiej nie jest rzeczą nową. W przypadku młodzieży szkolnej istnienie tych poglądów wykazywały wyniki sondaży socjologicznych już pod koniec lat sześćdziesiątych. Nowym zjawiskiem wydaje się natomiast fakt, że ugrupowania lewicowe w wyniku niektórych posunięć opozycyjnej CDU/CSU nie mogą liczyć na taką akceptację i uwagę publiczną z jaką spotkały się przed kilku laty.

Wzrost nastrojów konserwatywnych wśród młodzieży zachodnioniemieckiej wykorzystywany dla celów sił prawicowych budzi niepokój i powinien zwrócić uwagę badaczy zajmujących się zagadnieniem roli młodego pokolenia w rozgrywkach partii politycznych Republiki Federalnej Niemiec.

Stanisław Lisiecki

²¹ P. Menacher, *Jugendliche und Partei*, München-Wien, 1972, s. 104.

²² Cyt. za J. Janicki, *Niepokoje młodzieży zachodu*. Warszawa 1972, s. 77.